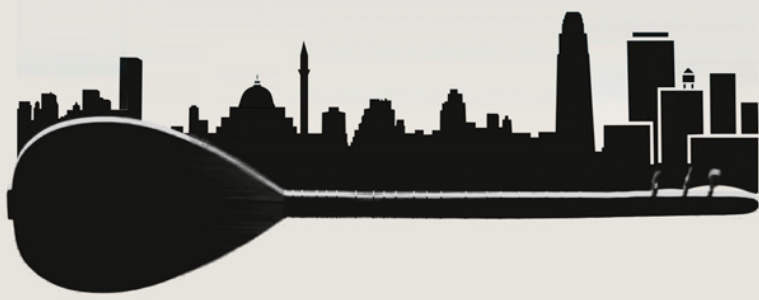

Kuramsal Yaklaşımlar Işığında

KENT FOLKLORU

EDİTÖR
ERKAN ASLAN

Çizgi | e-Kitap

Kuramsal Yaklaşımlar Işığında

KENT FOLKLORU

Editör
Erkan ASLAN

Çizgi Kitabevi Yayınları (e-kitap)

©Çizgi Kitabevi
Ekim 2023

ISBN: 978-625-396-109-1
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editör
Erkan ASLAN
Kuramsal Yaklaşımlar Işığında
KENT FOLKLORU

Yayına Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah. | Alemdar Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1 | Çatalçeşme Sk. No:42/2
Meram/**Konya** | Cağaloğlu/**İstanbul**
(0332) 353 62 65 - 66 | (0212) 514 82 93

www.cizgikitavevi.com
📞 / cizgikitavevi

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	8
KÜRESELLEŞMENİN KARS ŞEHİRİ MEKÂN ADLANDIRMALARI ÜZERİNDEKİ SENKRETİK ETKİSİ	9
Fırat ALTAY	
MODERN KENTİN GELENEKSEL ARAYIŞI: KÖYDEN GELSİN	25
Ergin ALTUNSAK	
KENTTE ESNAF KÜLTÜRÜ: SÖZLÜ TARİH BAĞLAMINDA ANAFARTALAR ÇARŞISI	33
Ahmet Erman ARAL	
KENT FOLKLORU NEDİR?	49
Erkan ASLAN	
DİJİTAL EKOLOJİ II: ENDÜSTRİ DEVRİMLERİ ve TOPLUM 5.0 HABİTATINDA KENT FOLKLORU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	55
Cevdet AVCI	
GELENEĞİN İCADI BAĞLAMINDA KENT FOLKLORU	67
Mehmet Emin BARS	
KENT FOLKORU ve KÜLTÜREL MEKÂN: MEVLÂNA TÜRBESİ ve MÜZESİ ÖRNEĞİ	79
Büşra BAYSAL	
KENTTE BAYRAMLAŞMA GELENEĞİ: ŞEHİR EFSANELERİ KORUR MU KORKUTUR MU?	88
Emine ÇAKIR	
KENTTE MEKÂNIN KÜLTÜREL ANLAMI: İZMİR TARİHİ KEMERALTI ÇARŞISI	101
Nükte Sevim DİRDİÇOK	
MİZAH KURAMLARI AÇISINDAN KENTLEŞME SORUNLARININ KARİKATÜRLERDEKİ GÖRÜNÜMÜ	120
Tolga DURSUN	
HALK İNANÇLARININ AKTARILMASINDA SOSYAL MEDYANIN ETKİSİ	144
Ahmet Tacetdin HALLAÇ	
Mehtap MÜÇÜK KOTAN	
ÇARŞAMBA'YI ŞAM ALDI: BURSA ÇARŞAMBA BÖLGESİNDE SURİYELİLER - YERLİLER ve ÖTEKİLER	163
M. Emir İLHAN	
GÖYNÜK'TE (BOLU) KÜLTÜREL MİRAS, KÜLTÜREL MEKÂN ve KENTİN FOLKLORİK AÇIDAN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ	173
Haktan KAPLAN	

KENT FOLKLORUNDA YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖRNEĞİ: GAZİANTEP’TE HANLAR	189
Gökhan KARABUDAK	
KÜRESELLEŞME ve GELENEKSEL BİLGİNİN KORUNMASI BAĞLAMINDA YAVAŞ YEMEK HAREKETİ: MERSİN-TARSUS YERYÜZÜ PAZARI ÖRNEĞİ	205
Abdulkadir ÖNKOL	
TOKAT’TA DRACULA: TOKAT KALESİ VE DRACULA’YLA İLGİLİ İNANMALAR ve ANLATMALARIN İNCELENMESİ	220
Seçkin SARPKAYA Aynur GENÇ	
UŞAK KENT FOLKLORUNDA BİR İMGE: TARHANA BABA	233
Erhan SOLMAZ	
“YEREL”İN “KÜRESEL”E TRANSFERİ SÜRECİNDE KENTLER ARASI GASTRONOMİ REKABETİ	240
Ahmet Şükrü SOMUNCU	
UYGULAMALI HALK BİLİMİ BAĞLAMINDA MANİSA KURŞUNLU HAN’DA EL SANATLARI GELENEĞİNİN AKTARIMI	255
Demet ŞAFAK	
KENTLEŞMENİN GELENEKSEL MUTFAĞA ETKİSİ	266
Makbule UYSAL	
MEKÂNIN İCADI: TOKAT TAŞHAN’DA KENT FOLKLORU FRAGMANLARI	284
İlayda YILDIRIM Zehra ALKAYA	
ORTAOYUNU METİNLERİNDE KÖY-KENT İKİLEMİ	296
Tuna YILDIZ	
KENTTE KÜLTÜREL AİDİYET: TRABZONSPOR ve KARADENİZLİ KİMLİĞİ	302
Çağla YILMAZ	

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılına...

KENT FOLKORU ve KÜLTÜREL MEKÂN: MEVLÂNA TÜRBESİ ve MÜZESİ ÖRNEĞİ

Büşra BAYSAL*

Giriş

Kent, insanların toplu bir şekilde yaşamalarını sağlayacak dinî, tarihî, kültürel, sosyal yapıları barındıran, sınırları çeşitli faktörlere bağlı olarak genişleyen yahut daralabilen tasarlanmış yerleşim alanıdır. Bir kentin dinî, tarihî, kültürel, sosyal yapıları kentteki insanların yaşayışı ve düşünceleri hakkında ipuçları sunar. Kentleşmenin başladığı tarih, binyıllar öncesine dayanır. İnsanların işbirliği, dayanışma, güvenlik gibi toplumsal ihtiyaçlar neticesinde kurduğu şehirler, Sanayi Devrimi ile birlikte üretim şeklinin değişmesi, iş imkânlarının çoğalması, insanların işi fiziki olarak yapan öznedenden ziyade, işi yöneten ve makinayı kontrol eden konumuna yükselmesi, dolayısıyla yaşam kalitesinin artması kentlerin cazibesini ve kent nüfusunu artırmıştır. Yakın geçmişteki teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak gerçekleşen icatlar, yeni imkânlar ise bu cazibeyi artıran en önemli etken olmuştur. Her ne kadar bu gelişmeler olumlu olarak algılansa da “kültürel mekânların modernleşme sürecinde terk edildikçe eski kültürlerin yok olmaya başlaması” ya da “bireyselleşme, insanın yaşam pratiklerinin nesneleşmesi” (Oğuz, 2007: 32; Ersoy, 2021: 206) gibi olumsuz durumları beraberinde getirmiş ancak bu durum kentin dinamizmine herhangi bir etki etmemiştir.

Böylece kent, toplu insan yaşamının yanında sosyal, siyasal, ekonomik faaliyetlerin aktif şekilde var olduğu bir merkez hâline gelmiştir. Bu durum da baskın olan köy-kır yerleşimli yapıya karşı kentin cazibesini artırmış ve zaman içinde yerleşim kent merkezli bir yapıya dönüşmüştür. Bu durumda folklorun yeni alanları, kent mekânında ortaya çıkmıştır. Her kent diğerlerinden farklı olarak kendisine has bir kültür oluşturmuştur. Kentin fiziki durumu, sosyal ve ekonomik işleyişi kente özgü bir kültürel yapı kazandırmıştır. Bu yapının oluşumu ve gelişimine kültürel mekânlar etki etmiştir. Kültürel mekânlar zamanla kentin kimliğinin bir parçası haline gelmiştir.

Kevin Lynch insanların kente bağlanabilmeleri için imgelenebilir iyi bir şekilde düzenlenmiş mekân; anlamlı, doğayla bütünleşmiş bir çevre ve muhafaza edilmiş tarihî ve kültürel mirasın gerekliliği üzerinde durur (1964: 9). Bu unsurlar yalnız insanların kente bağlılığına hizmet etmez aynı zamanda kentin folklorunun oluşumu ve gelişimine de hizmet eder. Bir kentin folkloruna, o kentin kültürüne ait mekânlar; o mekânın içerisinde yer alan kültüre ait izler taşıyan nesnelere, orada icra edilen ritüeller vd. etkinlikler etki eder. Burada kültürün öznesi insan hem mekânı kültürüne göre şekillendirmiş hem de oluşan mekândan kültür üretmiştir; çünkü kültür donmuş bir nesne değil her an deneyimlenen ve yeniden yaratılan canlı bir olgudur. Bu yönüyle kültürel mekânlar geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprü vazifesi görmüşlerdir. Bu şekilde mekân, “zihinsel olanla kültürel olanı, toplumsalla tarihseli de birbirine bağlamıştır” (Lefebvre, 2014: 25).

* Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı Doktora Programı Mezunlu, Ankara/Türkiye. busra.baysal@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0002-5732-0676.

Kültürel mekânlar aynı zamanda kentin kimliğini oluşturmuştur. Kentin kimliğine, fiziki, sosyo-e-konomik, siyasal ve kültürel yapı, toplumsal olaylar, zaman, yaşayış, tercihler, kabuller gibi hayatın içinden pek çok unsur etki etmiştir. Kent kimliğinin oluşması için fiziki şartların yanında yaşanmışlık, içselleştirilmiş olma gibi belli bir zamana ve mekâna bütünüyle bağlı olmayan durumların da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu anlamda kimliğin oluşumu geçmiş, bugün ve geleceği kapsayan birden fazla faktöre bağlı olarak gelişen kapsamlı bir süreçtir.

Kentlerin kendilerine özgü kimlik kazanmalarında imgeler de etkili olmuşlardır. Cevdet Avcı, “kentlerde zaman içerisinde oluşan kültürel belleğin, bireyi çevreleyerek toplumsal dokunun inşasına katkı sağladığını bu yapının da kent imgelerinin kaynaklarından birisi olduğunu” belirtir (2021: 98). Görerek, hissedilerek, deneyimlenerek, özümşenerek gerçekleşen bu süreç geniş bir zaman dilimini kapsar. Toplumun etkilendiği ve toplum tarafından oluşturulan her durum, imgenin oluşumuna katkı sağlar. Sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel hareketlilikler, bu hareketliliğe bağlı olarak gerçekleşen durumlar, kentlerin fiziki yapıları, iklimleri, mimari yapıları imgenin oluşmasını sağlayan temel etkenlerdir.

Lynch’ın “Kent İmgesi” adlı çalışmasında kent imgesi hakkındaki görüşlerini değerlendiren Keleş (2007: 14) kentlerin kendilerine özgü kimliklerinin oluşmasında imgelerin öneminden bahseder:

Eiffel Kulesi Paris ile San Marco Meydanı Venedik’le Topkapı Sarayı ve Mimar Sinan inşa ettiği camiler İstanbul’la, Empire State ve Manhattan’da bulunan gökdelenler New York ile özdeşleşmiştir. Gazimağusa’nın Namık Kemal Meydanı’nda her tarihsel çağın örneği olan fiziksel, görsel ve moral öğelerin oluşturduğu zengin bir kültürel doku, çağın çok kültürlülük idealini haykırırçasına, yarısı kilise yarısı minare olan bir yapıyla taçlanmıştır. Tolstoy’un, Balzac’ın, Gogol’ün, Dostoyevski’nin, Chopin ve Tchaikovsky’nin yazınsal ve sanatsal kimlikleri gibi, kentlerin de, mekânsal, fiziksel, toplumsal ve kültürel bir bütün oluşturan, kendine özgü kimlikleri vardır.

Nebi Özdemir ve Ecem Özdemir’e göre (2020: 12-13) Türkiye’de kentlerin ana imgeleri genellikle doğal, tarihî ve yaşayan kültürel unsurlarından oluşmaktadır. “Bu imgelerin çok kere sanatsal tasarımlarla etkinlikleri ve çekicilikleri arttırılmadan doğal hâliyle değerlendirildiği görülür. Erciyes Dağı (Kayseri), Pamukkale (Denizli), pamuk (Adana), fındık (Giresun), muz (Anamur), Selimiye Cami (Edirne), Truva Atı (Çanakkale), Van Gölü, gül (Isparta), kayısı (Malatya), saat kulesi (İzmir), Mevlâna (Konya) bu türden kent imgelerinden bazılarıdır.”

“Konya geçmişten bugüne İconium, Yconium-Konium, Koniyye gibi çeşitli şekillerde adlandırılmıştır” (Önder, 1963: 7). Konya adının ise (Özönder: 2005) “Kutsal Tasvir” anlamındaki “İkon” sözcüğüne bağlı olduğu belirtilmiştir. Selçuklu Devleti döneminden beri bu adla anılan Konya’nın yerleşim yeri olduğu tarih MÖ 7. bin yıl olarak belirlenmiş ve pek çok medeniyete beşiklik etmiştir. Konya tarih boyunca Karamanoğulları Beyliği, Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti gibi çeşitli Türk devletlerinin sınırları içerisinde bulunan kadim bir Türk kentidir.

Tahsin Tapur’un (2009: 478) aktardığı bilgilere göre bu kent Türklerin Anadolu’ya yerleşmesinden sonra, Türk kültür ve medeniyetinin Anadolu’da kökleşip yayılmasında büyük etkisi olan yerleşim birimlerinden biri olmuştur. Türkler Konya ve çevresinde Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait birçok cami, medrese, han, müze gibi turizm potansiyeli olan eserler bırakmışlardır. Döneminin en önemli bilginlerinden Mevlâna (1207-1273) ve ailesi Alaeddin Keykubat zamanında Konya’ya gelmiştir. Mevlâna’nın Konya ve Türk kültürüne olan etkisi, yaşayış tarzı, hayat felsefesi ve dünya görüşü ile yaşadığı dönemde olduğu gibi günümüzde de geniş bir çevreye ışık tutmaktadır.

Konya her ne kadar dışarıdan sade bir bozkır şehri olarak görülse de tanındıkça, vakit geçirildikçe kendisini tanıtır. Geçmişten bugüne biriktirip getirdiği medeniyetin kapılarını kendisini tanımak isteyenlere açar. Ahmet Hamdi Tanpınar o nedenle “Konya insanı ya bir sıtma gibi yakalar, kendi âlemine taşır yahut da ona sonuna kadar yabancı kalırsınız.” (2005: 83) diyerek onu iki uç ihtimal arasında tasvir eder. Konya’yı diğer şehirlerden ayıran pek çok öge olmasına karşın Konya ile bütünleşmiş şahsiyetlerden akla ilk gelen ismin Mevlâna olduğu görülür.

Konya kenti için Mevlâna, M. Öcal Oğuz'un ifadesiyle "uluslararası bir imge" (2019: 80) hâline gelmiştir. Bu nedenle kamusal alanda Mevlâna'nın görünürlüğü fazladır. Nitekim bugün Karatay Belediyesi'nin logosunda Mevlâna Türbesi yer alır. Büyükşehir Belediyesine ait web sitesinde Mevlâna'yı tanıtan bilgiler (hayatı, Konya'ya gelişi, Mesnevi'nin yazılışı, vasiyeti, Yeşil Kubbe vb.) bulunmaktadır (URL-1). Mevlâna Haftası olarak bilinen 7-17 Aralık tarihleri arasında yapılan programlar ve her gün icra edilen Mevlevi Sema Törenleri ve Şeb-i Arûs'u içine alan anma günlerinde Konya, yurtiçinden ve yurtdışından çok sayıda ziyaretçi ağırlar. Bu nedenle Konya'nın inanç turizmi yönüyle ön plana çıktığı gözlemlenir. 13. yüzyılda yaşamış olan Mevlâna'nın kent ile bu denli bütünleşmesinde ve geçmişte olduğu gibi bugünde de rağbet görmesinde pek çok durumun etkisi vardır. Bu durumların başında Mevlâna'nın kabrinin bulunduğu ve en çok ziyaret edilen mekânlardan olan Mevlâna Müzesi ve Türbesi (bk. Fotoğraf 1-3) gelmektedir.

Kent Folklorunda Mevlâna Türbesi

Türbeler toplum tarafından ulu olarak nitelendirilen, Tanrı tarafından sevildiğine inanılan vefat etmiş kimseleri vasıta kılarak Tanrı ile kişi arasında yakınlık kurulan kutluluk atfedilen mekânlardır. İnsanlar bu mekânları çoğunlukla geçiş dönemlerinde, önemli olayların arifesinde ziyaret ederler. Türbe ziyaretlerinin amacı sağlık, huzur, bereket, iş bulmak, çocuk sahibi olmak, güven içerisinde olmak, kötülükten emin olmak, kötü alışkanlıkları terk etmek, murat almak, başarılı olmak, elde edilmiş olan maddi ve manevi varlığı muhafaza etmek, küslükleri bitirmek dolayısıyla iyi olan ne ise ona ulaşmak olarak sıralanabilir.

Türk toplumundaki türbe fenomeninin bir kültürel bellek ürünü olduğu, toplumun Anadolu'yu yurt edindiği günlerden itibaren bu toprakları kendine mâl etme çabasının dini bir uzantısı olduğunu söylemek mümkündür. Tıpkı camiler gibi türbeler de Türkiye'nin bellek yerleridir. Bu mekânlar vasıtasıyla Türk toplumu kendi tarihinin tanıklığını yapmakta, geçmişi yeniden canlandırıp anlamlandırmaktadır. İnsanlar bu mekânlar sayesinde süreklilik duygusunu yaşamakta; geçmişle şimdi, ataları ile kendileri arasında bağ kurmaktadır (Köse ve Ayten, 2010: 36).

Tasavvuf çevrelerinde ölümlerin ruhaniyetlerini vesile edinme XII. asırdan sonra tarikatların oluşmaya başladığı dönemde görülmeye başlanmış ve zaman içinde yaygınlaşmıştır. Türklerin daha önceki inanç sistemlerinde ata ruhlarından iyilik ve kötülük gelebileceği düşüncesi ve Şamanların toplumsal statüleri; İslam dininin tasavvuf vasıtasıyla tanınması gibi etkenlerle Türk topluluklarında kolay bir şekilde yaygınlaştığı anlaşılmaktadır (Erdoğan, 2013: 48-49). Bu durumu, İslam inancında var olan bedenlerin fani ancak ruhların baki olduğu inancı da desteklemiştir.

1925 tarihinde Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Kanunu'nun çıkması sonrasında türbelere karşı olumsuz bir tutum sergilenmiştir. Türbelerin ziyaret fonksiyonları düşünüldüğünde bu duruma bilimsel gelişmelere bağlı olarak sağlık alanında yaşanan iyileştirmeler, sanayileşme alanında gerçekleşen yeniliklerle iş olanaklarının artması, yaşam kalitesinin artması gibi gelişmeler de etki etmiştir. Fakat bilimsel, ekonomik, sosyal, siyasal tüm bunlara bağlı olarak meydana gelen kültürel gelişmeler türbelere gösterilen rağbeti ortadan kaldırmamıştır. Türbeler değişen ve gelişen yaşam koşullarında insanın aşkın ile olan bağında kendisine daima yer bulmuştur; çünkü Türk toplumu için türbe bir tapınma alanı olmamış, herhangi bir istekte bulunulacağında Tanrı tarafından sevildiğine inanılan ulu kişinin ruhunu vesile kılma amacı ya da sadece ziyaret amacı taşımıştır. Türbelere olan rağbetin sebeplerinden bir diğeri de türbelerin buldukları fiziki alanın manevi koruyucuları olduklarına yönelik inanıştır. Örneğin "Marmara Denizi girişinde, Üsküdar'da Aziz Mahmud Hüdâyî, Beşiktaş'ta Yahya Efendi, Karadeniz girişinde Beykoz'da Yûşâ Hazretleri, Sarıyer'de Telli Baba türbelerinin İstanbul Boğazı'nın" (Erdoğan, 2013: 44) koruyucuları olduklarına inanılır. Bunun yanında Hacı Bayram Veli'nin Ankara'nın, Seyyid Burhaneddin'in Kayseri'nin, Hacı Bektaş Veli'nin Nevşehir'in, Mevlâna'nın Konya'nın netice olarak tüm uluların Anadolu topraklarının manevi bekçileri olduğu düşüncesi türbe ziyaretlerinin devamlılığını sağlayan etkenlerdendir.

Kutsal kabul edilen türbe içinde ve dışında sergilenen çeşitli ritüel davranışlar bulunmaktadır. Türbe ekseriyetle Perşembe ve Cuma günleri, kandil günleri, arife ve bayram günleri ziyaret edilir. Bu durum mevsime veya türbenin bulunduğu yere göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, şehir içerisinde bulunan bir türbe Cumartesi veya Pazar günü daha çok ziyaretçi ağırlayabilir. Türbesi olan zatın sandukası önünde üç ihlas bir Fatıha okunur (bkz. Fotoğraf 5). Türbeye girerken başörtüsü örtmek, sağ ayakla girmek, eşige basmamak, türbeden yüzü dönük çıkmak (arkasını dönmek), yüksek sesle konuşmamak, aşırı davranışlar sergilememek; örneğin, kahkaha atarak gülmemek veya feryat ederek ağlamamak vb. koşmamak, güzel kokular; ekseriyetle gül kokusu sürünmek, türbe içinde veya avlu içinde mescit varsa vakit namazı veya iki rekat namaz kılmak, türbesi bulunan ulu kimse için ve kişinin isteği doğrultusunda dua etmek Mevlâna Türbesi veya diğer türbe ziyaretleri sırasında görülen ritüellerdendir. Türbelerde kurban kesmek de uygulanan bir ritüel olsa da bugün Mevlâna Türbesi'nde bu ritüel gerçekleştirilmemektedir. Bunun yerine adak mahiyetinde türbede lokum, şeker gibi yiyecekler dağıtılmaktadır. Bu ritüellerin haricinde bez bağlama, mum yakma, türbe etrafında üç, beş, yedi defa dönme, uyuma, türbeye kişinin herhangi bir eşyasını bırakması gibi durumlar Mevlâna Türbesi'nde görülmemektedir.

Müge Akkar Ercan sembolik ya da kutsal toplanma alanları olan kamusal mekânların temsil ettikleri kültürel, tarihî, dinî, toplumsal ve siyasal değerler nedeniyle, bir grup ya da toplum için, sembol hâline geldiğini, bu işlevleriyle bir toplumun ya da grubun süreklilik hissini oluşumuna katkı sağladıklarını belirtir (2016: 196). Konya'nın folklorunda kültürel mekân olarak Mevlâna Türbesi'nin işlevine bakıldığında da türbenin sembol hâline geldiği görülür. Kültürel pratiklerin icra mekânı, ritüel mekânı, zihnî sağaltım mekânı, aidiyet mekânı olarak Mevlâna Türbesi sadece Konya açısından değil Türk kültürü açısından değerlendirildiğinde Türk kültürünün değerlerinin, estetiğinin, kabullerinin toplu bir şekilde görüldüğü sembol hâline gelen bir mekân olduğu anlaşılır. Bu mekân bireylere, topluluklara ya da guruplara hizmet ve hitap ederek toplumun kente olan mensubiyeti ve kültüre olan aidiyetinin gelişip güçlenmesinde önemli bir rol oynar. Bu nedenle mekânın korunması kültürün korunmasını, korunurken yaşatılması da kültür aktarımını sağlar.

Kültürel mekân olarak Mevlâna Müzesi

Mevlâna Türbesi'nin oluşumuna bakıldığında türbe inşa edilmeden evvel Mevlâna Müzesi'ni kaplayan alanın bir hediye olduğu görülür. Bugün Mevlâna Müzesi ve Türbesi'nin bulunduğu alan, Selçuklu Devleti'nin sarayına ait bir gül bahçesi iken Alaeddin Keykubat tarafından Mevlâna'nın babası Sultanü'l Ulema Bahaeddin Veled'e hediye edilmiştir. 1231 yılında Bahaeddin Veled'in vefatı ile ilk defin gerçekleşmiş dolayısıyla gül bahçesi bu tarihte türbe statüsü kazanmıştır. Türbeye Mevlâna'nın defni ise 1273 senesinde gerçekleşmiştir (Baysal, 2023: 134).

Ahmet Eflaki Menakıb'ul Ârifin adlı eserinde türbenin Selçuklu Sarayı'ndan Alâmeddin Kayser ve Süleyman Pervane'nin eşi Gürcü Hatun tarafından Mimar Tebrizli Bedreddin'e 160 bin dirhem karşılığında inşa ettirildiğini bildirmiştir (1964: 549). Türbe asitane olarak Tekke ve Zaviyelerin Kapatılmasına Dair 677 sayılı kanun yürürlüğe girmeden önce 13 Aralık 1925 tarihine kadar Mevleviliğin merkezi olmuş, Osmanlı Devleti döneminde pek çok kez tamirat ve tadilat görmüştür. Bu düzenlemelerin en önemlisi II. Bayezid zamanında yapılmıştır (Karamağaralı, 1964-1965: 42).

Bugün Mevlâna Müzesi ve Türbesi'nin kapladığı alan içerisinde sema mukabelesinin icra edildiği semahane, türbe içerisinde aktif olarak hizmet veren mescit, çoğunlukla türbeyi ziyaret edecek olan ziyaretçilerin abdest almak için faydalandıkları şadırvan, içerisinde Mevleviliğe dair sergilenen envanterlerle ziyaret edilebilen on sekiz adet derviş hücresi, meydan-ı şerif odası, selsebil, mutfak, çelebi dairesi Eflaki Dede, Fatma Hatun, Mehmet Bey, Sinan Paşa, Hasan Paşa türbeleri bulunur. 1925 tarihinde Tekke ve Zaviye Kanunu'nun kabulüyle burası 1927 yılında Konya Asarı Atika Müzesi olarak hizmete açılmıştır.

Müzede bulunan koleksiyonların büyük bir kısmı dergâhın müzeye dönüştürülmesiyle oluşan nakil ile oluşturulmuştur. Dergâhtaki eserlerin envanterleri yapılarak müzeye aktarımı sağlanmıştır. Müze koleksiyonunda el yazması Kur'an-ı Kerimler, Mesnevi, Divan-ı Kebir gibi eserler, halılar, kumaşlar, buhur-

danlıklar, tarikat eşyaları (bkz. Fotoğraf 11), madeni eserler ile musiki aletleri bulunmaktadır. Müzenin Tilavet Odası'nda el yazması levhalar, huzurda cam ve madenden yapılmış kandiller, semahane maden eserler, ahşap eserler, kıyafetler ile musiki aletleri, mescitte el yazması kitaplar, halı seccadeler ve Sakal-ı Şerif (bkz. Fotoğraf 4) kutuları sergilenmektedir (Baysal, 2023: 134).

Mevlâna Müzesi ve Türbesi bugün ziyaretçilere ücretsiz hizmet vermektedir. Bu mekânın hem müze hem de türbe olarak hizmet vermesi Mevlâna Müzesi ve Türbesi'ni her yıl en çok ziyaret edilen müzelerden birisi hâline getirmiş aynı zamanda yapının kamusal mekâna hızlı adapte olmasını sağlamıştır (URL-2). Bir mekânın birbirini destekleyen iki farklı yönüyle ortaya çıkmış olması oradaki icraları çeşitlendirmiş ve mekânın cazibesini artırmıştır. Örneğin, müze her gün 09:00 ile 18:30 saatleri arasında ziyaret edilebilmekteyken başlangıç ve bitiş zamanları hava koşullarına göre değişmekle beraber ilkbahar sonundan sonbahar başlangıcına kadar her hafta Perşembe günü saat 20:30'da ücretsiz olarak Gül Bahçe içerisinde Mevlevi Sema Töreni icra edilmektedir. Belirli zamanlarda şiir şölenleri düzenlenmektedir. Mevlâna'nın doğum gününde gerçekleştirilen Şerbet-i Veladet etkinliğinde Huzur-u Pîr'de dua edilmektedir (Şerbet-i Veladet afişi için bkz. Fotoğraf 10). Yine Şeb-i Arûs Haftası'nda türbe içerisinde çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir (bkz. Fotoğraf 8-9). Örneğin, 2022 yılında Eflaki Dede Türbesi'nde Mevlâna'nın eserleri, düşüncesi, Türk kültüründeki yerini kapsayacak şekilde tematik programlar düzenlenmiş, Uluslararası Mevlâna Vakfı Başkan Vekili, Mevlâna'nın 22. kuşak torunu Esin Çelebi Bayru, Prof. Dr. Ali Temizel, Doç. Dr. Nuri Şimşekler, Ahmet Sami Küçük gibi isimler bu bağlamda konuşma gerçekleştirmişlerdir (bkz. Fotoğraf 6-7). Mevlâna Türbesi ve Müzesi'nde gerçekleştirilen bu ve bunun gibi etkinliklerle mekân hem aktifliğini korumakta hem de etkinliklerin çeşitliliğine bağlı olarak pek çok kesimden insanın dikkatini çekmektedir.

Mevlâna Müzesi ve Türbesi'ni kent folkloru açısından önemli kılan bir diğer husus müzenin Mevlevilik geleneğini yansıtmasıdır. Mevlevilik tarikat olarak Sultan Veled döneminde kurumlaşmıştır. Konya merkezli idare edilmiştir. Anadolu, Balkanlar ve Orta Doğu coğrafyasında pek çok yerde Mevlevihaneler kurulmuştur. Mevlevihaneler hizmet verdikleri dönemde resmi eğitim kurumları gibi hareket etmiş ve Mevleviliğe intisap edenleri isteği ve yeteneği doğrultusunda bir zanaat öğrenmeye teşvik etmiş, topluma maddi ve manevi anlamda hizmet edecek insan yetiştirmiştir. Dolayısıyla Mevlevilik kurum olarak aktif olduğu dönem içerisinde topluma yön veren, hizmet eden bir okul olmuştur.

Tanpınar, Mevlevilikten bahsederken bu yolun medeniyete şekil verdiğini terbiye, nezaket, duyma şekline kadar hüviyetin birçok taraflarını onun idare ettiğini belirtir. Ona göre Mevlevilik tevazuu, mahviyeti, hangi mertebede olursa olsun itibarı kabul etmez. O eşitler arasında geçen bir maceradır. Bu eşitlik sadece tarikatın içerisinde değil, aynı zamanda dışında da hüküm sürer. Çünkü bu yolun esası, bugünün felsefesinin çok sevdiği tabirle insanın kâinattaki yeridir (2005: 115-116).

Türk tasavvuf kültürünün oluşumu ve gelişimine önemli katkılar sağlamış olan Mevlevilik, kurum olarak 1925 tarihinde Tekke ve Zaviye Kanunu'nun kabul edilmesiyle lağvedilmiştir. Fakat Mevlevi düşüncesi, duygusu, eserleri, insan yetiştirme tarzı, yaşayış tarzı gibi pek çok değer bugüne Mevlâna Müzesi aracılığıyla gelmiştir. Müzede Mevleviliğe intisap etmek için gereken hizmet süresi, bu hizmet süresinde geçirilen merhaleler, alınan eğitimler, sema icra etmek için gereken maddi ve manevi durumlar temsil edilmekte; semahane, Mevlevi kıyafetleri, mutfak araç gereçleri, sosyal hayatta kullanılan malzemeler, Mevlâna'nın yazdığı eserlerle birlikte "on bine yakın eser" (URL-3) sergilenmektedir. Dijitalleşmenin getirdiği imkânlar Mevlâna Müzesi ve Türbesi'ne dijital yolla seyahat etme imkânını sağlamıştır. Bugün Mevlâna Müzesi ve Türbesi online uygulamalar ve dijital siteler vasıtasıyla da gezilebilmektedir. Bu durum kültürel mekânı dijital ortamda da görünür kılmıştır. Türbe ve müzeyi dijital imkânlarla ziyaret etmek zamansız, fiziki anlamda mekânsız ve ücretsiz bir hizmettir. Ancak bu hizmet, alanın maneviyatını ziyaretçiye hissettirmede fiziki olarak yapılan ziyarete kıyasla yeterli olmamakta, Mevlâna Türbesi ve Müzesi'ne fiziki ulaşım olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

İnsan kenti, kent ise insanı ve insanın benliğini inşa eder. İnsan içine doğduğu kentte, varlığından önce inşa edilmiş medeniyet içerisine doğar. Kentte yaşadığı süre içerisinde de üretimleriyle, var olan medeniyeti korur ve onu yarına aktarmak, geliştirmek için çaba sarf eder. Mevlâna Türbesi de Türk kültürünün sahip olduğu katmanlaşmış medeniyetin bugündeki tezahürüdür. İnsan ile aşkın arasında olan işleyişte, mekân görevi gören Mevlâna Türbesi'ne rağbet eden kesim, geçmişte de bugünde de Mevlâna ile bilinirlik kazanan "gel" çağrısına kulak veren dini, dili, mezhebi, cinsiyeti fark etmeksizin çoğunlukla bir inanca sahip ulu kişilere değer veren kimselerdir. Mevlâna Türbesi ve Müzesi bugün bireyselleşmeyle birlikte gelen topluma yabancılaşma durumunun karşısında insanlara toplum olma bilinci kazandıran, Türk kültürünün ve değerlerinin etrafında birlik sağlanan, kült bir mekândır. Türbe, her sene Türkiye'nin en çok ziyaret edilen mekânları arasındadır. Türbenin, müze statüsüne sahip olması bu duruma katkı sağlamış ve kamusal alandaki varlığını görünür kılmıştır. Mevlâna Türbesi ve Müzesi içerisinde veya bahçesinde belirli günlerde gerçekleştirilen anma programları, konuşmalar, yürüyüşler, Sema Törenleri mekânın hem günlük yaşam içerisinde yer etmesine hem de kamusal alan içerisinde aktif olmasına katkı sağlamıştır. Mevlâna Türbesi ve Müzesi'nin Türk kültürüne olan katkısının artarak devam etmesi için öncelikle sık aralıklarla ve uzun süreli Kubbe-i Hadra tadilatlarının (URL-4)¹ tamamlanarak yapıda görsel bütünlük oluşturulmalıdır. Mevlâna Türbesi ve Müzesi'nin varlık amacına uygun programların, projelerin devamlılığının sağlanması, yurt içinde ve yurt dışında bu mekâna yönelik yapılan tanıtımların artırılması, sosyal yaşam içindeki işlevsel noktalarının ön plana çıkarılması, tüm bunlar için bir kültür politikasının oluşturulması gerekmektedir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için yurt içinde ve yurt dışında özellikle Şeb-i Arûs Haftası, Mevlâna'nın doğduğu gün, Mevlâna ve ailesinin Konya'ya geldiği gün gibi belirli günlerde yüzeysel bir tanıtım yahut anma programından ziyade onun her çağ için geçerli olan görüşlerine odaklanılmalıdır. 13. yüzyılda yaşamış olmasına rağmen bugün eserleri, felsefesi vasıtasıyla fikirlerine hâlâ başvuru olan Mevlâna yarınları en iyi şekilde tanıtılmalı, kültürel mekân olarak Mevlânâ Türbesi ve Müzesi ön plana çıkarılmalıdır.

Kaynaklar

- Ahmet Eflaki. (1964). *Ariflerin Menkıbeleri*. (çev. Tahsin Yazıcı). İstanbul: MEB Yayınları.
- Akkar Ercan, Müge. (2016). "Endüstri-Sonrası Kentlerin Değişen ve Dönüşen Kamusal Mekânları". *Planlama Dergisi*, 3/26: 193-203.
- Avcı, Cevdet. (2021). "Kent Ve İmge: Televizyon Dizilerinde Gaziantep Simülasyonu". *Millî Folklor*, 17/130: 96-109.
- Baysal, Büşra. (2023). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Çerçevesinde Mevlevi Sema Töreni*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara.
- Erdoğan, Oğuz. (2013). *Aziz Mahmud Hüdâyî Ve Türbesi Etrafındaki Folklorik Unsurların İncelenmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. İstanbul.
- Ersoy, Ruhi. (2021). "Şehirleşme-Halk Kültürü İkileminde Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri". *Gelenekten Geleceğe Türk Kültür Dünyası Makaleler/İncelemeler*. (ed. Cevdet Avcı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karamağaralı, Haluk. (1964-1965). "Mevlâna'nın Türbesi". *Türk Etnografya Dergisi*, VII-VIII/1: 38-42.
- Keleş, Ruşen. (2007). "Kent ve Kültür Üzerine". *Mülkiye Dergisi*, 29/246: 9-18.
- Köse, Ali ve Ali, Ayten. (2010). *Türbeler, Popüler Dindarlığın Durakları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Lefebvre, Henri. (2014). *Mekânın Üretimi*. (çev. I. Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lynch, Kevin. (1964). *The Image of The City*. Cambridge: The M.I.T. Press.
- Oğuz, Öcal. (2007). "Folklor ve Kültürel Mekân". *Millî Folklor*, 10/76: 30-32.
- Oğuz, M. Öcal. (2009). *Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Önder, Mehmet. (1963). *Konya Efsaneleri*. Konya: Şahap Kitabevi.

¹ Kubbe-i Hadra 500 gün süren tadilat sonrasında tamamlansa da sıklıkla tadilat hâlinde olduğu gözlemlendiğinden bu konuya değinilmiştir.

Özdemir, Nebi ve Özdemir, Ecem. (2020). "Yaratıcı Kentler ve Yaşayan Kültür". *UHAD*, 3/4: 2-23.

Özönder, Hasan. (2005). *Dünden Bugüne Konya*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2005). *Beş Şehir*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tapur, Tahsin. (2009). "Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/9: 473-492.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.karatay.bel.tr/Mevlana> (Erişim Tarihi: 30.08.2023).

URL-2: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/mevlana-muzesini-5-ayda-1-milyon-200-bin-ziyaretci-gezdi/2904649> (Erişim Tarihi: 13.09.2023).

URL-3: https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/mevlana-muzesi-2022de-ziyaretci-akininaugradi#:~:text=K%C3%BCl%20ve%20Turizm%20Bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%2C%20Milli,905%20bin%20ki%C5%9Fi%20ziyaret%20etti (Erişim Tarihi: 13.09.2023).

URL-4: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/konyanin-yesil-kubbesi-kubbe-i-hadrada-tarihinin-en-kapsamli-restorasyonu-tamamlandi/2990776> (Erişim Tarihi: 13.09.2023).

Fotoğraflar

Fotoğraf 1-2: Mevlâna Türbesi.²

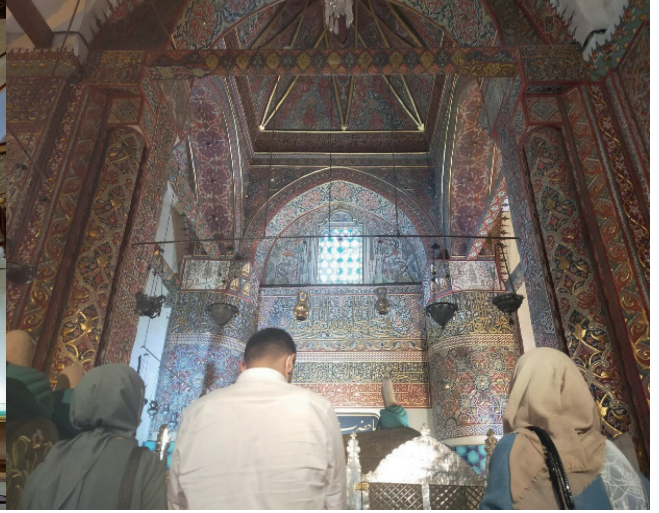

Fotoğraf 3: Mevlâna Türbesi'nin Selimiye Camii (Sultan Selim Camii)'nden görüntüsü.

² Çalışmada kullanılan tüm fotoğraflar Büşra Baysal'ın kişisel arşivine aittir.

Fotoğraf 4: Sakal-ı Şerif.

Fotoğraf 5: Huzur-u Pîr.

Fotoğraf 6-7: Eflaki Dede Türbesi'nde 2022 yılındaki Şeb-i Arûs Haftası'nda yapılan etkinlik.

Fotoğraf 8: Şeb-i Arûs Haftası'nda gerçekleşen programlar.

Fotoğraf 9: Gül Bahçesi'nde gerçekleşen etkinlik.

Fotoğraf 10: Mevlâna Müzesi'nde gerçekleşen etkinlik.

Fotoğraf 11: Mevlâna Türbesi'nde sergilenen sikke ve arakiyye.